

Conferència del MH Sr. Jordi Pujol a l'acte inauguració curs acadèmic 2007-2008 de la Universitat de Luxemburg

Luxemburg, 17 d'octubre de 2007

Identitat i globalització

Actualment és un tema del qual es parla sovint, però que tocat per un català i a Luxemburg pot tenir un dring particular. En primer lloc perquè tant Catalunya com Luxemburg són dos pobles amb una identitat ben pròpies, però demogràficament petits i sotmesos a pressió de diverses menes dels països veïns. Per cert demogràficament, políticament, econòmicament i culturalment molt forts. En el cas de Catalunya cal afegir que no disposa d'un Estat propi i això constitueix un handicap, un element de feblesa. En segon lloc perquè qui els parla és un català, un català que l'objectiu principal de la vida ha estat l'acció política i intel·lectual d'afirmació, i la defensa i reivindicació pacífiques, quan això ha calgut, de la personalitat col·lectiva d'un país, Catalunya, que al meu entendre té les característiques d'una nació.

Però abans d'anar endavant, i a fi de completar la meua presentació els he de dir que jo em sento molt europeista. Però no europeista de motlle, de fa quatre dies o amb motivacions estrictament econòmiques o potser una mica polítiques, sinó de la lleva –de la lleva europeista- de 1947, de quan jo tenia 17 anys. Feia poc que havia llegit el discurs de Churchill a Zurich, i aleshores em va caure a les mans el llibre de Coudenhove – Kalergi, "Paneuropa. Vers les Etats Unis d'Europe". És a dir, jo em vaig fer europeista a través de la utopia. Després varen venir els Pares Fundadors (Monnet, Schumann, Adenauer, de Gasperi), el Tractat de Roma i mil coses més, fins avui. Sempre amb fidelitat a l'ideal d'Unió Europea. Amb èxits i fracassos, però convençut que el balanç europeu dels últims 50 anys és un èxit.

També per a completar la meua presentació els he de dir que en conjunt jo valoro positivament la globalització. I a més la considero inevitable, perquè és el resultat de dos processos de base tècnica de gran potència: el Món s'ha fet petit i el Temps s'ha accelerat.

Inevitable. I no necessàriament negatiu. O bé positiu per a molts i dolent per a uns quants. Com ja ha passat altres cops a la Història. Perquè no és el primer cop que vivim un procés de globalització, o de mundialització com diuen els francesos. El vàrem viure en els segles XVI i XVII, en gran part com a conseqüència dels grans descobriments i la seva repercussió a Europa i evidentment a tot Amèrica. I el vàrem viure en el segle XIX, sobretot a la seva segona meitat. En tots dos casos el Món va progressar. En conjunt, no tothom. No el Mediterrani del segle XVI i XVII, per exemple, però sí Espanya (en un primer moment), Anglaterra, Holanda,.. Holanda en els primers 100 anys és qui més profit va treure. Per què? Perquè va interpretar els nous temps abans i

millor que ningú. Fins al punt que quan Colbert emprèn la reforma de l'Estat francès llença una consigna: "hollandiser la France". I quan els catalans fem guerra contra Espanya el 1640 i contra França i Espanya el 1705 (amb suport austríac i anglès) definim el país que un cop acabada la guerra volem que sigui Catalunya: volem ser, diem, "la Holanda del sud". El mal és que vàrem perdre les dues guerres.

Ara mateix i durant el present procés de globalització, en molts aspectes el Món ha millorat. Les dades, per exemple, del Banc Mundial sobre la pobresa (mortalitat infantil, alfabetització, subministrament d'aigua, esperança de vida) estan millorant molt clarament. I quan s'examina una altra dada fonamental, que és la de les persones que han de viure amb un dòlar al dia, o dos, també el progrés és evident. És clar que viure amb tres dòlars al dia també és dramàtic, però en tot cas és una dada que no confirma, al contrari, l'argument tan repetit de que la globalització incrementa la misèria dels països subdesenvolupats.

De fet, la globalització ajuda actualment al Món a anar endavant. Fins i tot, Àfrica, amb molts punts d'ombra en el seu conjunt, també progressa. Pel que fa a la resta, tot segueix el seu camí. Fa uns dies em vaig trobar a Julio Sanguinetti, qui ha ser en diverses ocasions President de l'Uruguai i li vaig demanar "Com va l'Uruguai?" "Va bé. Ara va bé per tothom. Tot el continent va bé". Amb desequilibris i amb dèficits, però bé. "El Món juga al nostre favor"

Mai, amb tanta intensitat i tan de pressa en el Món hi havia hagut un progrés tan gran. Amb contrapartides negatives, sens dubte. I amb grans guanyadors de la globalització, i amb perdedors, com ja he explicat abans. És freqüent sentir a parlar de deslocalitzacions, per exemple. O del perill que els nostres països europeus vagin perdent pes en el Món. Això és segur que serà així, però segons com passi pot no ser greu. Però hi ha un altre risc, el de la pèrdua d'identitat en un Món global, massificat. Un Món en el qual les cultures, les llengües, els sentiments col·lectius vagin quedant asfixiats. El perill que això passi és ben real. I almenys tal com jo veig les coses això seria un efecte molt pernicios de la globalització. Que al meu entendre és evitable.

Per què es pot evitar? Perquè els homes senten naturalment el desig de tenir una personalitat pròpia, individual i col·lectiva. És a dir, és cert que l'economia està cada vegada més condicionada pels mercats financers globals, que les noves tecnologies de la informació permeten cada vegada d'una manera més fàcil i ràpida les relacions dins del Món sencer, que existeix una moda global, etcètera. Que l'anglès ha esdevingut la llengua mundial. Que tot s'organitza en xarxes globals, que d'altra banda, els poders públics controlen cada vegada menys. Però és justament tot això el que fa que la gent, les persones, els individus demanin cada vegada més tenir una identitat.

Per començar una identitat personal. Sabem que hem de viure en el gran món de la xarxa, però conservant la pròpia personalitat. "La xarxa i jo". La xarxa, sí, però jo he de seguir essent jo. I sabem que hem de viure en el món de les grans cultures, de les grans tecnologies, de l'anglès, de l'economia sense fronteres, però sense perdre els elements que configuren la nostra

personalitat”. « Per navegar pels fluxos –diu un prestigiós especialista de la Universitat de Berkeley sobre la societat de la informació, Manuel Castells – cal tenir un referent, cal tenir una àncora », i aquesta àncora és la identitat. Ja deu anys abans un autor nord-americà, John Naisbitt, havia pronosticat que al Món hi hauria per una banda un « global lifestyle » i per l'altra molts « cultural nationalism », i que tots dos es complementarien. I que fets com la llengua, com la cultura, com la religió, com les tradicions, com l'art i la literatura tornarien a ser molt importants en la vida i en l'experiència personals. Que ho serien individualment, però també en tant que components d'identitats col·lectives envers les quals les persones tornarien a sentir-se fortament vinculades. Tot això, perfectament compatible amb l'ús de l'anglès com a llengua universal, amb els e-mails com a eina normal de la comunicació, amb evidentment l'univers europeu, i al mateix temps amb el fet de ser client habitual del McDonalds local.

Indro Montanelli, el gran periodista i polític italià ho va resumir molt bé “Vull entrar en el Món de la globalització no com un apàtrida sinó amb la meua identitat pròpia, i resulta que la llengua pròpia és l'instrument principal i la garantia de la nostra identitat”. I afegeix: “Es pot ser partidari de la globalització sense haver-se de convertir en un desarrelat”. O bé, Thomas Friedman, un dels analistes nord-americans més prestigiosos, i que podríem qualificar d'especialista de la globalització sostenible – que crec que és una expressió molt exacta del que ha de ser la globalització – diu “identitat i creixement no han de ser incompatibles”. Ho diu al final del seu conegut treball sobre “El Lexus i l'olivera” que tracta sobre la tecnologia i la tradició, de l'internacionalisme i l'arrelament. I encara podríem recordar que ja fa ben bé 15 anys Helmut Schmidt criticava la dicotomia entre nacionalisme i internacionalisme. En el ben entès que ell no parlava d'un nacionalisme agressiu, sinó d'un nacionalisme, per exemple, com el dels antics països comunistes de l'Europa de l'Est que van poder resistir la pressió totalitària del comunisme, deia ell, gràcies al seu sentiment nacional (i a vegades religiós)

A més està demostrat que això, el manteniment de les identitats, és possible en un món globalitzat. És clar que a vostès no cal que els ho demostrï, perquè Luxemburg és una història d'èxit i és ben petit. I aquest estiu he estat a Islàndia que és una altra història d'èxit polític, econòmic, social, cultural i lingüístic. I té 300.000 habitants. I entre els països amb més empenta de la Unió Europea hi ha Finlàndia, Islàndia i Dinamarca. I Eslovènia, amb dos milions d'habitants, està fent una esplèndida performance. I també pobles sense Estat propi i petits estan funcionant molt bé. Catalunya n'ha estat un exemple i crec que ho seguirà essent.

Un especialista europeu en aquests temes va preveure, ja fa anys – i així ha estat- que les petites nacions, amb Estat o sense, i moltes regions sòlides, estan demostrant que estan especialment ben preparades per a la competència internacional. I així ha estat. Els canvis que hi ha hagut a l'economia no han destruït, com alguns pronosticaven, les economies nacionals petites o mitjanes,

sinó que els ha obert portes. Els països petits i mitjans que davant d'això han sabut posicionar-se i posar-se al dia jugant la triple carta de la inversió pròpia i estrangera, la innovació i la internacionalització, n'han tret un gran profit. Caldria afegir-hi que són països que han sabut crear una bona cohesió social interna. Si això és així, la defensa de les identitats demogràficament febles – des dels maltesos fins els quebequesos, que viuen submergits en un oceà anglosaxó- té raó de ser. I respon a la justícia. És un dret elemental. I per tant té raó de ser que aquests pobles manifestin la seva voluntat de ser. De ser pacíficament, de vegades en el marc d'Estats més grans, com és el cas dels quebequesos i dels catalans.

Tenir una identitat i formar part d'una comunitat són drets bàsics de les persones. Això necessita ser subratllat en un moment en què en el pensament polític europeu dominen les tesi individualistes. Es subratlla molt la importància dels drets individuals i molt poc la dels drets col·lectius, i per tant de les identitats. Això en part és conseqüència d'una reacció contra una actitud del passat excessivament comunitària. I es pot comprendre. Especialment en països que han conegut aquests excessos. Però portat massa enllà arribar a anar en contra del que l'home necessita per a la seva realització. És a dir, per a la seva realització personal.

La Declaració dels Drets Humans, en el seu article 29, ho diu ben clarament: "Tothom es deu a la comunitat, que és l'únic que li permet el lliure i ple desenvolupament de la personalitat". És a dir la Declaració Universal dels Drets Humans no només protegeix els drets individuals, sinó que també els col·lectius. En realitat, els drets individuals no es poden reconèixer sense una comunitat reconeguda i eficaç.

En tot cas, tothom vol ser allò que és. I és bo que així sigui sempre que, com en tot, es conservi l'equilibri. Què vol dir conservar l'equilibri? Vol dir que la personalitat col·lectiva, la identitat col·lectiva, s'ha de buscar necessàriament en les arrels, però també en un projecte de futur. En les arrels, però també en una projecció a tot el Món. Quan jo exercia de President sovint en els meus discursos adreçats al poble de Catalunya els deia: "Catalans, el nostre món és el Món". No només la nostra petita pàtria, sinó el món sencer. En tot, en cultura, en economia, en visió de les coses, en el "Weltanschauung" que els alemanys en diuen. . Si no ho fem així, si no ens obrim "au grand large" morirem asfixiats en el nostre petit espai.

De la mateixa manera, i es tracta d'una exigència principal, el nostre sentit comunitari no és viscut d'una manera exclusiva, sinó amb voluntat d'integració. I jo deia igualment: "Nosaltres, els catalans, hem de ser més que res catalans". I afegia: "Encara que sigui modestament, perquè nosaltres som modestos, hem de ser capaços d'enviar un missatge que ens traspassi, que vagi més enllà de nosaltres mateixos. El Món potser no se n'adonarà, però el nostre deure és fer-ho. I fent-ho reforçarem la nostra identitat. Li donarem un sentit, el de la dignitat i la noblesa. I ens farà créixer igualment interiorment".

Comprendran després del que els he dit que acceptés parlar-los avui d'identitat i globalització. I a més a Luxemburg. Perquè vostès són un exemple molt reeixit d'identitat en un món global, d'èxit enmig dels més grans, de lideratge a tot Europa, de capacitat d'influir per la qualitat de la seva proposta.

El meu discurs està bàsicament centrat en les identitats demogràficament petites. És natural, tractant-se d'un orador català i una universitat luxemburguesa. Però la qüestió identitària i la seva adaptació en un Món global serveixen també per les grans identitats i pels Estats Units. O per països com França, preocupats per la identitat francesa, o Alemanya, que reclama "ein erneutes und erklärtes Selbstbewusstsein", o per Gran Bretanya, qui de la boca de Blair, i ara de Gordon Brown, defineix una "new britishness" O per Europa. Un dels problemes actuals a Europa és que, des de fa molts anys, ja no parlem de la nostra identitat europea. Alguns troben això de mal gust. I diuen que "la nostra identitat ha de ser no tenir identitat". Personalment, penso que aquesta doctrina i aquest sentiment contribueixen a que a Europa manqui voluntat política, de capacitat de definir un bé comú europeu. I, en conseqüència, una manca de capacitat de ser a l'avantguarda de l'escena mundial. Europa té por. Por dels reptes, des de la Xina a les noves tecnologies, amb una reacció temerosa i poc consistent vers la immigració.

La immigració, que és una conseqüència de la globalització, amb una importància creixent a tot el Món, es dona sobretot a Europa. Aquest és l'exemple més clar del que acabo d'explicar: el Món ha esdevingut petit i el Temps s'ha accelerat.

La immigració – o sobretot les migracions- han existit sempre. En algunes èpoques eren de grans dimensions. Alguns països, països grans, s'han fet a base de la immigració. No parlo de les grans migracions de temps antics quan pobles sencers emigraven pacíficament o no. De fet, en general no era de forma pacífica ja que s'establien sovint en territoris ja ocupats. Jo els parlo de les migracions d'aquests darrers segles a Europa i sobretot a Amèrica. Tot i que també és veritat n'hi ha hagut a Àsia. Les migracions han existit sempre. Però actualment són diferents, i a més responen a un mecanisme diferent. Imaginem algú que viu al Txad. Ara viu millor que fa deu o vint anys. Però, en comparació als europeus, ell segueix vivint en pitjors condicions. Allò que és diferent és que, abans, ell no sabia que era possible viure millor. Ara ho sap. Ho veu a la televisió. Ell no en té cap, però n'hi ha una al seu poble. Ell veu com es viu a Luxemburg, a Barcelona o a Marsella. Té un mòbil. Tothom en té. I com que ell té un parent a Barcelona, o parents llunyans o un amic d'un amic, ell el truca. I aquest parent li diu que tot li va molt bé. Sigui cert o fals, però és el que li diu. I ell decideix travessar el Sàhara i, des de la costa de Líbia, embarcar clandestinament per arribar a Itàlia. Fa uns anys, ell ho hagués hagut de fer sol i a camell. Pràcticament impossible. Ara, hi ha organitzacions –mafioses o no-

que se n'ocupen. I vet aquí que el nostre home del Txad –de moment clandestí– arriba a Barcelona, Marsella o Roma.

És un fet que passa diverses vegades al dia, tots els dies. I que il·lustra el que he dit abans: el Món ha esdevingut petit i el Temps s'ha accelerat.

La immigració actual encara té una altra característica. Igualment fruit de la tecnologia i del fet que el Món ha esdevingut petit. Abans, quan un italià arribava a Buenos Aires o un suec a Minessota o un polac a França, normalment la seva relació amb el país d'origen es trencava completament o bé era molt limitada. Ara ja no és així. Ara, la televisió, els mòbils i internet permeten un contacte molt viu. I la facilitat del transport. En alguns casos, això dificulta encara més la integració en el país d'acollida. És una breu referència a un tema que és i serà un problema molt important a Europa –en certa manera el més important– els propers decennis. Un tema, d'altra banda, lligat també a la identitat. A les identitats.

Vostès comprendran fàcilment després del que acabo de dir que jo acceptés de parlar-los avui sobre identitat i globalització. I encara més a Luxemburg. Perquè vostès són un exemple molt exitós d'identitat dins un món global, d'èxit enmig dels més grans, de lideratge dins d'Europa, de capacitat d'influència gràcies a la qualitat de la seva proposta.

Demà a Barcelona farem una acte d'homenatge a un luxemburguès il·lustre: en Gaston Thorn. Va ser un gran amic de Catalunya. I un amic personal. I un gran luxemburguès. Orgullós de ser-ne. Deia “som petits, però tenim personalitat. I això fa que tinguem idees i missatge. I que contribuïm al progrés d'Europa”. I recordava la gran contribució que el seu país havia fet al procés d'unificació europea i parlava amb orgull quasi bon enfant que la primera iniciativa a favor d'una moneda única europea l'havia fet un luxemburguès, Werner”. Permetin-me que les meves darreres paraules avui les hi dediqui.

Senyor rector, li agraeixo sincerament la seva invitació. Moltes gràcies també a tots vostès i en particular al poble de Luxemburg. Ja que aquest ha estat la millor prova que és possible ser útil a Europa i al Món, i al mateix temps, ser útil a la gent, des de la modèstia demogràfica, política i militar. Però amb una identitat ben consolidada, amb esperit d'obertura a Europa i al Món (a la globalització podríem dir) i amb una filosofia social de construcció i convivència.

Els reitero el meu agraïment.